

Μάθημα 18ο

Τ' οσπίτ' εγομώθεν παιδιά.

Σταύρου Κυριακίδη.

Ανέκδοτο Σταυρί από το «Ποντιακό Βήμα» της Ευξείνου Λέσχης Κοζάνης, τεύχος 30 (1992).

Ηρακλής, ο σεύτελον, ασ' σοι Μαναβάντων, με το μακρύν το πόι και το κοντόν τ' αχούλ', τρία χρόνα είχεν 'υναίκαν τη Σοφίαν τ' Αγλάανον, ασ' σο Παρτίν και παιδίν ν' ευτάγ'νε κ' επόρεσαν.

Η Σοφία με τα πολλά εμορφάδας και τ' ολίγον το

νουν, ίσα άμον τον άντραν ατ'ς, επήεν κι έρθεν 'ς σοι γραιάδες τη χωρί, ερώτεσεν ήντιναν εύρεν, έπεν χίλα λοέν βοτάνα, έβρασεν χίλα λοέν τσιτσέκα κι έπεν τα ζωμία τουν, εσέβεν 'ς σα ζεστά τα νερά, έπεν νερόν ασ' σ' εφτά μονοστέφανους, άμα παιδίν πουδέν κ' εφάνθεν.

Επαίρεν ατεν άντρας ατ'ς, Ηρακλής, κι επήαν 'ς σην Κρώμ' και την Άρδασσαν, ερώτεσαν τοι γραιάδες, που ανοίγ'νε χαρτία και τερούν τα καυκία, άμα ξαν' τιδέν κ' ενέν'τον. Η κοιλία τη Σοφίας κ' ετρανύνεν.

Εκατήβεν Ηρακλής με τ' εκείνεν 'ς σην Τραπεζούνταν, επήγαν σοι γιατρούς, άμα ούλα εύκαιρα. Εκλώσταν οπίσ' και με το ποδάρ' θα εβγαίν'νε 'ς σο Σταυρίν. Εβράδυνεν και έμ'ναν 'ς σα τικιάνα τη Τσεβιζλούκ'. Εκεί είνας γραία είπεν ατ'ς:

- Τ' εμόν η νύφε πα παιδία κ' εποίκεν, άμαν επήεν εκοιμέθεν τρία βραδάντας 'ς έναν χαμαιλέτεν καικά' και σύννουχτα, σύννουχτα εσ'κούτουν, έπινεν νερόν ασ' σο χάρ'κ' τη χαμαιλέτες κι έρ'τουν 'ς σ' οσπίτ' χωρίς κανείς να ελέπ' ατην. Σ σα εννέα μήνας απάν' εποίκεν παιδίν.

Ηρακλής έκ'σεν ατο και εχάρεν. Εδέκεν τη γραιαν έναν καλόν παχτίσ' -δύο παγκανότα- και τ' άλλ' την ημέραν έρθαν εξέβαν 'ς σο χωρίον. Ξάι καιρόν κ' εχάσαν. Η χαμαιλέτε τη Δαμιανού πολλά μακρά κ' έτον, αφ'κά' 'ς σο ποτάμ'. Άνοιξη καιρός έτον, Καλομηνάς, και πολλά κρύος πα κ' έτον. Επαίρεν έναν τιατσιμ' και άμον τ' εσκοτεινέψεν, εδέβεν 'ς σ' ορμίν καικά'. Άμον τ' εσούμωσεν 'ς σην χαμαιλέτεν, ετσαράνιζεν φως. Ηρακλής εφοέθεν κάποιος έν' εκέσ' κι ελέπ'

ατον. Εφέκεν τη Σοφίαν κι έρθεν εδέβεν. Η Σοφία πα εγρέθεν μοναχέσσα, επήεν εκοιμέθεν 'ς σο τουβάρ' τη χαμαιλέτες καικά'.

Τρία βραδιά έμ'νεν εκαικά και πριν χαράζ'νε τα ραχία, εσ'κούτου, έπινε νερόν ασ' σο χάρ'κ' τη χαμαιλέτες τη Δαμιανού κι έρ'τον 'ς σ' οσιπίτ' χωρίς κανείς να ελέπ'ατεν. Ηρακλής εκείν' τα τρία βραδάντας κάτ' άσκεμα ονέρ'τα έλεπεν, άμαν σημασίαν πα πολλά 'κ' εδίνεν. Εκείνα τα ημέρας πα ο Δαμιανόν 'ς ση χαμαιλέτεν εμέν'νεν κι ετερχλάευεν τα λιθάρα τη χαμαιλέτες. Αέτο' πα η δουλεία ριάστα έρθεν....

Η Σοφία ξάι 'κ' εγρέθεν. 'Σ σα εννέα μήνας απάν' εποίκεν δύο έμορφα αγούρα, τρανά παιδία, τρία οκάδας το κάθα έναν.

Οι γειτονάδες έμαθαν τα χαπάρα και η Τσόφα τη Πούλουνονός ερώτεσεν τη μάισσαν τη Σουχτορμέτσαν πώς έ'ντον και η Σοφία που 'κ' εποίνεν παιδίν, ατώρα εποίκεν διδυμάρα. Και η Σουχτορμέτσα, που έμαθεν τα καθέκαστα είπεν:

- Κια ντ' έξερω ... Φαίνεται έπεν παραπάν' νερόν ασ' σο χάρ'κ' τη Δαμιανού. Και τη Δαμιανού το χάρ'κ' πολλά βερκλίν έν'...

Απ'ατότε κι υστέρ'να, πάντα η Σοφία έλε'εν τον Ηρακλήν: «Εσύ δέβα 'ς σα ξύλα. 'Σ ση χαμαιλέτεν θα πάω εγώ». Και η Σοφία την εβδομάδα μίαν επαίγ'νεν 'ς ση χαμαιλέτεν. Εποίν'νεν ούλα τ' οσιπίτ' τα δουλείας και 'ς σην βραδίη απάν' επαίγ'νεν 'ς ση χαμαιλέτεν και, άμον τ' εσκοτείνευεν, έπινεν νερόν... ασ' σο χάρ'κ' τη χαμαιλέτες τη Δαμιανού και έρ'τον εδεβαίνεν. Αέτο' πα, με το δέβα κι έλα τη Σοφίας 'ς ση χαμαιλέτεν και τ' Ηρακλή 'ς σα ξύλα, τ' οσιπίτ' τ' Ηρακλή εγομώθεν παιδία!

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

σεύτελον(το) = παντζάρι < τεύτλον. Σεύτελον(ο) = ανόητος, βλάκας, αφελής μεταφ.

αχούλ' (το), ακούλιν, ακίλ' = νους, νοημοσύνη, λ. τουρκ. akıl

ευτάγ'νε (ευτάγω, φτάω < ευθειάζω) = κάνουν

'ς σο = στο

τσιτδέκ (το) = λουλούδι, λ. τουρκ. çiçek

παχτσίσ' (το) = φιλοδώρημα, λ. τουρκ. bahşiş

πουδέν = πουθενά

ήντιναν (ην + τι + αν) = οποιονδήποτε

λοέν = λογής, μεσν. λογή = είδος

μονοστέφανα (τα) = σύζυγοι σε πρώτο γάμο

ανοίγ'νε χαρτίν = μαντεύουν το μέλλον με χαρτιά

τερούν τα καυκία = βλέπουν το μέλλον στο φλυτσάνι

καυκία (τα) = φλυτσάνια του καφέ, κυρίως πήλινα, μεσν. λέξη καυκίον < καύ-κος

εύκαιρα = άδεια, χωρίς περιεχόμενο

τικιάννα (τα) = αγαζιά με όλες τις προμήθειες
 χαμαιλέτε (η) = μύλος, αρχαίο < χαμαί + αλέτης
 καικά, τσαικά, εκεικά = επίρ. τοπικό ορίζει και το σημείο
 σύννουχτα, επίρ. χρονικό (συν + νύχτα) = πριν ξημερώσει
 χάρ'κ' (το) = το αυλάκι του μύλου, λ. αρμεν. harq = αυλάκι υδρόμυλου
 έρ'τον = ερχόταν
 έκ'σεν (ακούω) = άκουσε
 παγκανότα = τουρκικά νομίσματα
 ξάι = καθόλου, έναν ξάι = λίγο, λατ. exagium < εξάγιον = ζυγαριά
 αφ'κά' = κάτω, τοπικό επίρ.
 ραχίν (το) = βουνό, ραχία (τα)
 τ' εμόν = η δική μου
 Καλομηνάς (ο) = ο Μάιος
 τσιατσιμ' (το) = σκληρό υφαντό από τρίχα γίδας, λ. τουρκ. trışin < τρίχινος,
 αντιδάνειο από τα ελληνικά
 ορμίν, ρυμίν (το) = ρέμα, αρχαία ρύμη = στενωπός, ρυάκι
 ετσαράνιζεν (τσαρανίζω) = φαίνονταν αμυδρά φως, τρεμόσβηνε
 τσαράνα (η) = λάμπα πετρελαίου χωρίς γυαλί
 αγριούμαι (αρχαίο αγριώ) = φοβούμαι, αγριεύομαι
 έρθεν εδέβεν = πέρασε, ήρθε και πέρασε
 τουβάρ' (το) = τοίχος, λ. τουρκ. duvar
 ονέρ'τα = όνειρα
 ετεραχλάευεν = μετακινούσε
 αέτσ' = έτσι
 ριάστα, ιράστα = βολικά, λ. τουρκ. rast = ορθός
 χαπάρα = ειδήσεις, λ. τουρκ. haber. Φράση: Μαύρα χαμπέρα (δυσάρεστες
 ειδήσεις)
 μάισσα = μάγισσα, ξωτικό, πονηρή γυναίκα
 βερκιλίν = παραγωγικό, γόνιμο, λ. τουρκ. vergili = γενναιόδωρος
 δέβα = πήγαινε
 το δέβα κι έλα = το πήγαιν' έλα
 διδυμάρα = δίδυμα παιδιά

ΦΡΑΣΕΙΣ

Πάλιν τον καύκον έπιες, πάλιν τον νουν απώλεσας (με αυτά τα λόγια υποδέ-
 χτηκε ο λαός στον Ιππόδρομο τον Φωκά).

Έρθεν ιράστα = ήρθε βολικά.

Νύχτα έτον κι εργώθα.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ - ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ενικός αριθμός

	Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο
Ονομ.	εγώ, ογώ, 'γω	εσύ
Γεν.	μου, μ(ου)	σου, σ(ου)
Αιτ.	μεν, με, εμέν(α), εμέναν(ε)	σε, σεν, εσέν(α), εσέναν(ε)

Γ' πρόσωπο

	Αρσενικό	Θηλυκό	ουδέτερο
Ον.	ατός	ατέ	ατό
Γεν.	ατου, ατ', έκεν, 'κεν, 'κε	ατές, ατης, ατ'ς	έθε έθες, άθε
Αιτ.	ατόν, ατόναν, άτονα	ατέν, ατεν, ατήν, ατην, ατέναν, άτεναν	άθες, άχτε, άχτες, αχτέρις, 'χτε, άχθε

Πληθυντικός αριθμός

	Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο
Ονομ.	εμείς, εμείστων, εμείστιν, εμείστεν	εσείς, εσείν', εσειστων, εσειστεν, εσειστιν
Γεν.	έμουν(α), έμουν(ε)	έσσουν(α), έσσουν(ε)
Αιτ.	εμάς, μας, εμας, εμάσ(ε)	εσάς, σας, σάσ(ε)

Γ' πρόσωπο

	Αρσενικό και Θηλυκό	ουδέτερο
Ονομ.	ατείνοι, ατείν'	ατά
Γεν.	άτων, άτουνα, άτουνε, έκουν, 'κουν, ατουνού	ατων, έκουν, 'κουν
Αιτ.	ατούς, ατους, ατουνούς, ατουνους, ατείνους, ατείντς	ατά

(Ιστορική Γραμματική της Ποντικής Διαλέκτου, Α. Α. Παπαδόπουλου, σελ. 58-59).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Τι δηλώνει το περιστατικό της απόκτησης παιδιού και πώς παρουσιάζεται;
 Ποια γιατροσόφια παρατίθενται στο κείμενο; Γνωρίζεις εσύ και άλλα;
 Γράψε στον άλλο αριθμό τις λέξεις: εμορφάδας, ποδάρ', γραιο, χαμαιλέτε, λιθάρα, χαπάρα.

Γράψε τα αντώνυμα των λέξεων: επήεν, κοντόν, πολλά, εφέκεν.

Βρες τις σύνθετες λέξεις του κειμένου και ανάλυσέ τις.

Βρες τις προσωπικές αντωνυμίες του κειμένου (πρόσωπο, αριθμός, πτώση).